

МОРЕНЕЦЬ І. М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СУФІКСАЛЬНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ ДЕАД'ЕКТИВНИХ ДІЄСЛІВ З ОЗНАКОЮ ПЕРФЕКТИВНОСТІ / НЕПЕРФЕКТИВНОСТІ В СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто суфіксальне словотворення деад'єктивних дієслів, які можуть мати ознаки перфективності або неперфективності, засновані на розрізненні їх поведінки в поєднанні з дієсловами *ser*, *estar*, *poner(se)* та *hacer(se)*.

Ключові слова: словотворення, деад'єктивне дієслово, когнітивно-ономасіологічна основа.

В статье рассмотрено суффиксальное словообразование деадъективных глаголов, которые могут иметь признаки перфективности или неперфективности, основанные на различении их поведения в сочетании с глаголами *ser*, *estar*, *poner(se)* и *hacer(se)*.

Ключевые слова: словообразование, деадъективный глагол, когнитивно-ономасіологіческая основа.

The article deals with the problem of suffix word-formation of deadjectival verbs with perfect/non-perfect meaning which are based on the differentiation of behavior in their combinability with verbs *ser*, *estar*, *poner(se)* та *hacer(se)*.

Key words: word-formation, deadjectival verb, cognitive-onomaseological ground.

Актуальність дослідження полягає у розгляданні суфіксального словотворення деад'єктивних дієслів з ознакою перфективності / неперфективності, а саме: аспекти ознак, властивостей і процесів, які притаманні цьому типові деривації, тлумачаться на когнітивно-ономасіологічній основі.

Мета роботи полягає у виявленні, описі та дослідженні суфіксального деад'єктивного словотворення дієслів в сучасній іспанській мові в концептуальному когнітивно-ономасіологічному аспекті.

Об'єктом дослідження є суфіксальне словотворення дієслів у сучасній іспанській мові.

Моренець І. М.

Предметом виступає словотвірне моделювання іспанських дієслів на когнітивно-ономосіологічній основі.

Ми представили різні підходи до вивчення деад'єктивних дієслів із суфіксами *-iz-(a)-* [1] та *-ec-(e)-* [2]. Перші з них характеризувалися як дієслова, що виражали зміну стану, а другі – як такі, що виражали інхоативність або ж входження в якийсь стан. Але, в свою чергу, обидва ці різновиди аналізованих дієслів могли виражати каузативність обох цих понять за допомогою біактантної схеми.

При розгляді обох утворень ми не вдавалися до належної їм глибини вивчення з тим, щоб повернутися до цієї проблеми при розгляді деад'єктивних дієслів, утворених за допомогою суфікса *-a-*, оскільки він може виражати обидва ці поняття, і тепер ми займемося їх зіставленням і розмежуванням.

Для аналізу дієслів, утворених від прикметників, ми повинні зосередитися, по-перше, на класифікації типів існуючих прикметників, для того, щоб визначити, чи тип твірної основи цієї морфологічної операції має чи ні значення едукта, і, по-друге, розмежувати типи дієслів стану, які можна буде змінити відповідно до семантики, позначеної похідним дієсловом.

Було зроблено численні класифікації прикметників, виходячи із різних притаманних їм властивостей. Розглянемо класифікації, які за певних обставин становлять інтерес для вивчення словотворення дієслів.

Прикметники класифікуються на перфективні й неперфективні залежно від можливості їх комбінації з дієсловами *ser* і *estar*:

<i>ser cuidadoso</i>	* <i>estar cuidadoso</i>
<i>ser capaz</i>	* <i>estar capaz</i>
<i>ser prudente</i>	* <i>estar prudente</i>
* <i>ser descalzo</i>	<i>estar descalzo</i>
* <i>ser solo</i>	<i>estar solo</i>
* <i>ser absorto</i>	<i>estar absorto</i> .

Як зазначає М. Лухан, прикметники, що поєднуються з дієсловом *ser*, є неперфективними, а ті, що сполучаються тільки з

estar, є перфективними: “Прикметники, що групуються з дієсловом *ser*, мають ознаку (визначеність [-PERFECTIVO] = [неперфективний], а ті, що вимагають дієслова *estar* – [+PERFECTIVO] = [перфективний] [3:26].

Однак не всі прикметники можуть класифікуватися за цим принципом як перфективні чи неперфективні:

ser alto estar alto

ser feliz estar feliz

ser guapo estar guapo,

та загалом більшість іспанських дієслів приймає цю подвійну можливість сполучень.

У згаданих прикметниках риси перфективності чи неперфективності не є їх постійними ознаками, а тільки вказують на їх різне вживання. Ці прикметники можуть характеризуватися як перфективні чи неперфективні тільки в їх конкретній синтаксичній конструкції.

З іншого боку, деякі прикметники утворюють пари, що позначають два протилежні полюси однієї якості, що має різні ступені: це ті, які ми називаємо відносними. Візьмемо для прикладу: *alto* і *bajo*, *blanco* і *duro*:

alto → *menos alto* → *bajo*

bajo → *menos bajo* → *alto*

blando → *menos blando* → *duro*

duro → *menos duro* → *blando*.

Прикметники, що не утворюють семантичні пари, і навіть, коли вони їх утворюють, не вказують на різні ступені однієї і тієї самої якості, це – абсолютні прикметники. Як вважає І. Боске, таке розмежування може мати важливі наслідки в процесі утворенні дієслів: “Однак, видається, що більшість прикметників, що йдуть за схемою “-izar” є абсолютними, та, навпаки, значна частина тих прикметників, що підлягають схемі “a-...-ar”, є відносними” [4:106].

Також необхідно розмежовувати відносні та якісні прикметники. У відносних прикметників не позначається властивість іменника, який вони змінюють, а тільки характеристика, що включає змінений іменник у цьому семантичному класі. Його значення

пояснює, чому саме більшість із них (прикметників) походить від іменників, тобто категорії, що означає класи предметів, за допомогою прикметникових суфіксів, єдина мета яких – зробити іменник здатним змінити номінальну фразу. Якісні прикметники позначають властивості та якості, властиві іменникові, який вони змінюють.

Одна з наявних класифікацій розрізняє перфективні та неперфективні прикметники. Такий розподіл заснований на різній поведінці, яку вони проявляють в поєднанні з дієсловами *ser* і *estar*. Зазначений розподіл приводить до цілої низки дуже важливих наслідків в дієслівному словотворенні.

Дієслова *ser* і *estar* відносять словосполучення з ними, переважно, до двох типів стану: з *ser* – до неперфективного, і з *estar* – до перфективного.

Неперфективний стан передбачає, щоб суб'єкт знаходився в цьому стані без огляду на те, чи є в нього початок і кінець, а стан проявляється впродовж довгого часу. Так, наприклад, у фразі: *Maria es guapa* стверджується, що в цей момент Марія гарна, якість Марії, що, видається, не зміниться, або ж змінилася стосовно минулого або ж, у крайньому разі, мовець не зацікавлений у тому, щоб показати можливу зміну, а отже, і представляє цю якість Марії як постійну.

Перфективний стан указує на те, що зазначений стан проявляється в якомусь точному відрізку часу; а після проходження названого проміжку, цей стан може зникнути. Так, у реченні: *Maria está guapa* стверджується те, що в цей момент, якістю Марії є краса, проте може статися, що цієї краси в неї не буде в майбутньому. Тут тільки описується стан Марії на цей момент, що може змінюватися у проміжках часу, не вказаних у реченні: “з дієсловом-зв'язкою *ser* береться до уваги саме тривання часового відрізка, а з дієсловом-зв'язкою *estar*, навпаки, береться до уваги якийсь означений часовий проміжок, що може бути як його початком, так і кінцем” [5:39–40].

Перфективний стан представляє якість суб'єкта у визначений проміжок часу, якість, що може змінитися по завершенню цього проміжку. Неперфективний же показує цю якість як особливу, розрізнявальну рису суб'єкта, не враховуючи при цьому можливу зміну цього стану.

Відмінності, що існують між неперфективними й перфективними станами, приводять до того, що прикметники, котрі приєднуються до дієслів, які вони позначають, мають різні характеристики.

Якщо ж неперфективні стани надають якусь якість своєму суб'єктові, який розглядається як властива йому самому, а отже, їх класифікують у тому самому класі, то прикметники, що поєднуються із *ser*, повинні також мати ці характеристики, а отже, відрізнити змінений елемент від інших того самого класу. Таким чином, у реченні *Maria es guapa* Марія виокремлюється з-поміж осіб, які належать до класу “жінок”, та класифікується в підкласі “гарні жінки”.

Перфективні стани позначають певний стан, у якому суб'єкт знаходиться тимчасово, а тому й прикметники, що приєднуються до дієслова *estar*, повинні позначати якості, які б не впливали на класифікацію зміненого елемента, а отже, і не вирізняли б його з-поміж інших одиниць цього класу.

Прикметники, які однаково комбінуються з обома дієсловами, можуть виражати обидва види характеристик.

“З дієсловом *ser* характеристика, виражена атрибутом, представляється як *якість*, тобто риса, що відрізняє цей елемент від інших такого масого виду. А з дієсловом *estar* характеристика, виражена атрибутом, представляється як якийсь стан, тобто ці дієслова є певним позначником, що репрезентує цей суб'єкт у певному часовому відрізку, і стосовно цього, вважається змінною” [6:19].

Важлива різниця між неперфективними й перфективними станами полягає в тому, що останні завжди розглядаються як результат якогось процесу. Це стани, що не можуть існувати “самі по собі”, а тільки як результат якоїсь зміни. Аналізовані стани класифікуються як такі, що можуть переносити якусь майбутню обов'язкову зміну, оскільки якість, закладена в них, характеризує тільки тимчасово змінену сутність елемента. Неперфективні стани не повинні бути результатом якогось процесу, а також не підлягати

майбутній зміні, і на основі цієї різниці І. Боске стверджує що “перфективні прикметники позначають результати процесів” [7:203].

До цього часу ми розглядали тільки словосполучення дієслів *ser* і *estar* із прикметниками, фрази є чітко стативними, тобто виражають стан, хоча й поряд із цими дієсловами-зв'язками стану існує ще ціла низка так званих динамічних дієслів. Останні позначають процес, що змінює суб'єкт фраз від одного стану до іншого. Існують різні динамічні дієслова: одні виражають зміну до перфективного, а інші – до неперфективного стану.

Дієслово *poner(se)* вказує зміну на перфективний стан. Оскільки він вже перфективний, то вже є результатом певного процесу, в якому суб'єкт залишається тимчасово. З цим дієсловом комбінуються як перфективні прикметники, так і ті, що мають подвійну можливість вираження – перфективну й неперфективну.

Дієслово *hacer(se)* позначає зміну на неперфективний стан, але представляє різні результати в поєднанні з відносними або абсолютними прикметниками. Дієслово, приєднане до відносних прикметників, передбачає поступову імпліцитну зміну, виражаючи, що суб'єкт (підмет) повністю почав належати класові, позначеному прикметником, він змінився, що змусило його пройти різні ступені цього стану: “Значення імпліцитної ступінчатої зміни ступенів порівняння – це саме те, що характеризує конструкції, у яких з'являється дієслово *hacer(se)* і відносний прикметник” [6:136], тоді як, приєднане до абсолютних прикметників, це дієслово не виражає такої ступінчастості.

Не всі прикметники можуть бути класифіковані як перфективні чи неперфективні, а зовсім навпаки – більшість іспанських прикметників можуть уживатися як перфективні, так і неперфективні: *bueno, ágil, alto, largo, ácido, agrío, amargo, ancho, dulce, viudo, muerto, vivo, oscuro, claro, listo, rubio, alegre, calvo, caro, barato, feo, viejo, etc.*

У цих випадках варто мати на увазі те, чи прикметник абсолютний чи відносний. Якщо прикметник відносний (перфективний чи неперфективний), зміна розглядається ступінчатою, тобто як поступове входження в якийсь стан, а отже, і дієслово, що його виражає, є інхоативним:

aflacar “*enflaquecer, poner flaco*”
obscurar “*obscurer, poner obscuro*”
entristar “*entristecer, poner triste*”
limpiar “*poner limpio*”
enfriar “*poner / hacer que se ponga una casa fría*”
embonar “*hacer buena una cosa*”
estrechar “*reducir a menor ancho*”
agrandar “*hacer más grande una cosa*”
envejar “*envejecer, hacer vieja a una persona*”
ahondar “*hacer más honda*”.

У цих дієсловах неможливо з повною впевненістю віднести суб'єкт моноактантної фрази до класу, вказаного твірним прикметником, тут тільки вказується, що суб'єкт збільшив ступінь володіння вказаною властивістю, позначеною прикметником. Отже, сказати:

El niño afluó
El niño se limpió
El niño agrandó

зовсім не означає:

El niño es flaco
El niño es limpio
El niño es grande,

хоча і в деяких випадках може і передбачати його. Єдине, що можна вивести з цих фраз, це те, що дитина пережила процес збільшення зросту володіння певною якістю. Хлопчик може бути і товстеньким та трохи схуднути, залишаючись товстим, або ж може бути худим та ще більше схуднути; в наведених тут прикладах не уточнюється ні попередній, ані сучасний стан дитини, а тільки зміна ступеня якості відносно попереднього стану.

Якщо прикметник абсолютний, існують дві можливості: щоб прикметник розглядався як перфективний, а отже, на його основі утворюється інхоативне дієслово:

rubio “*de color rojo claro como el oro*”
enrubiar “*poner rubia una cosa*”
sordo “*que no oye*”

asordar “ensordecer, poner sordo”

añil “color”

añilar “dar of feñir de añil”

redondo “de figura circular”

arredondar “poner redonda una cosa”

rojo “encarnado muy vivo”

enrojar “poner roja una cosa con el calor o el fuego”

cetrino “color amarillo verdoso”

acetrinar “poner de color cetrino”

lacio “marchito, ajado”

enlacia “poner lacio”,

або ж коли прикметник убачається як неперфективний і коли утворене дієслово позначає зміну стану:

vil “bajo o despreciable”

avilar “hacer vil”

villano “rústico o descortés”

avillanar “hacer villano”

viudo “persona a la que ha muerto el cónyuge”

ralo “raro”

arralar “hacerse ralo”.

У якісних прикметниках, узятих як перфективні, виражається те саме, що і в відносних – підвищення ступеня наявності якості, але це не означає, що приписуваний суб’єкт можна впевнено віднести до певного класу. У фразі *El niño enrubió* не можна беззастережно стверджувати, що хлопчик рудий, а тільки те, що він став рудішим, ніж був раніше, залишаючись при цьому білявим.

У якісних прикметниках, які ми вважаємо неперфективними, суб’єкт приписується певному класові:

Juan se avillanó → *Juan es villano*.

Хоча й не засвідчено якоїсь чітко визначеної норми, видається, що існує певна тенденція в утворенні дієслів на *-a-*, зокрема, інтерпретувати прикметники-твірні основи: як перфективні, так і неперфективні.

Отже, інхотативні дієслова утворюються тоді, коли твірною основою виступає перфективний чи неперфективний прикметник.

Якщо прикметник перфективний, то він може бути як якісним, так і відносним, а коли ж він неперфективний, то може бути тільки відносним. Дієслова зміни стану утворюються тільки на основі якісних неперфективних прикметників.

Співвідносячи ці факти з тими, які були розглянуті при вивченні деад'єктивних дієслів, утворених за допомогою суфіксів *-es-* (*e-*) та *-iz-(a)-*, можна зробити висновок, що суфікс *-es-* (*e-*) для утворення інхоативних дієслів бере за твірні основи перфективні якісні й відносні прикметники, а також неперфективні відносні прикметники. А дієслова на *-iz-(a)-* беруть за твірну основу неперфективні якісні прикметники, утворюючи дієслова зміни стану, а з суфіксом *-a-* можуть утворювати будь-які з цих дієслів, і їх значення залежатиме від типу твірної основи-прикметника цієї морфологічної операції.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Моренець І. М.* Деномінальне та деад'єктивне утворення дієслів за допомогою суфікса *-es-(e)-* (в сучасній іспанській мові) / І. М. Моренець // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. праць / відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. – К. : Видав. центр КНЛУ, 2009. – Вип. 22. – С. 209–216. 2. *Моренець І. М.* Дієслівне словотворення за допомогою суфікса *-iz-(a)* / І. М. Моренець // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. праць / відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. – К. : Видав. центр КНЛУ, 2012. – Вип. 28. – С. 292–297. 3. *Luján M.* Sintaxis y semántica del adjetivo / Marta Luján. – Madrid : Cátedra, 1980. – 248 p. 4. *Bosque I.* Sobre la interpretación causative de los verbos deadjetivales / Ignacio Bosque // Estudios de gramática generativa. – 1976. – P. 101–107. 5. *Lang M. F.* Spanish word formation : productive derivational in the modern lexis / Mervyn F. Lang. – London : Routledge, 1990. – 270 p. 6. *Rodríguez Espiñeira M. J.* Clases de 'Aktionsart' y predicaciones habituales en español / M. J. Rodríguez Espiñeira // Verba. – 1990. – 17. – P. 171–210. 7. *Bosque I.* Las Categorías Gramaticales / Ignacio Bosque. – Madrid : Síntesis, 1989. – 280 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. *Bosque I.* Diccionario inverso de la lengua española / Ignacio Bosque, Manual Pérez Fefinández. – Madrid : Gredos, 2007 – 716 p. 9. *Diccionario* de la lengua española : [1 t.] / de la Real Academia Española de la Lengua. – [22-a ed.]. – Madrid : Espasa Calpe, 2001. – 1180 p. 10. *Diccionario* de la lengua española : [2 t.] / de la Real Academia Española de la Lengua. – [22-a ed.]. – Madrid : Espasa Calpe, 2001. – 2368 p.